

Bernadeta Wilk

ORCID: 0000-0003-2518-3897

Archiwum Nauki PAN i PAU

Losy zrzędziły, żem do egzotycznej nauki się zwrócił; zapal rośnie i wiem, że będę potrzebny polskiej nauce. Nasz honor narodowy wymaga abyśmy na wszystkich polach z kulturą świata współpracowali; nasz honor wymaga zatem, by nad Wisłą i egiptolog się zrodził; [...] Niech ja nim będę, warto się poświęcić¹.

Stypendysta Akademii. Związki Tadeusza Smoleńskiego (1884–1909) z Akademią Umiejętności

Academy Scholar. Relationships of Tadeusz Smoleński (1884–1909) and the Academy of Arts and Sciences

SŁOWA KLUCZOWE: Tadeusz Smoleński, Akademia Umiejętności, Egipt, egiptolog, wykopaliska

KEY WORDS: Tadeusz Smoleński, Academy of Arts and Sciences, Egypt, Egyptologist, excavations

ABSTRAKT: Celem artykułu jest zaprezentowanie relacji Tadeusza Smoleńskiego z Akademią Umiejętności, dzięki wsparciu której mógł poszerzać wiedzę o starożytnym Egipcie. T. Smoleński studiował historię i geografię na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1904 r. lekarze zdiagnozowali u niego chorobę płuc, co zmusiło go do przerwania nauki i podjęcia leczenia klimatycznego w Egipcie. W Kairze rozpoczął studia z archeologii i filologii egipskiej pod kierunkiem Gastona Maspero. Trudna sytuacja materialna w kraju faraonów skłoniła go do zwrócenia się o pomoc do Bolesława Ulanowskiego, sekretarza generalnego Akademii Umiejętności. W latach 1905/1906, 1906/1907, 1907/1908 T. Smoleński otrzymał od zarządu Akademii Umiejętności stypendium z legatu Malwiny Jankowskiej w wysokości 600 koron austriackich rocznie. W 1907 i 1908 r. brał udział w dwóch austro-

---

¹ [Jan Karol Kochanowski], *Tadeusz Smoleński*, „Przegląd Historyczny” 1909, t. 9, z. 2, s. 257.

-węgierskich ekspedycjach wykopaliskowych w Szarunie i El-Gamhud. Dzięki uczestnictwu młodego egiptologa w kampaniach wykopaliskowych nad Nilem Akademia Umiejętności otrzymała cztery sarkofagi z mumią z El-Gamhud oraz dwie wapienne płyty z ptolemejskiej świątyni w Szarunie.

ABSTRACT: The article aims to present Tadeusz Smoleński's relationship with the Academy of Arts and Sciences, thanks to which he was able to expand his knowledge of ancient Egypt. T. Smoleński studied history and geography at Jagiellonian University. In 1904, doctors diagnosed him with lung disease, which forced him to stop studying and undergo climatotherapy in Egypt. In Cairo, he began studying archaeology and Egyptian philology under the guidance of Gaston Maspero. The difficult financial situation in the land of the pharaohs made him turn to Bolesław Ulanowski, secretary general of the Academy of Arts and Sciences. In the years 1905/1906, 1906/1907, and 1907/1908, T. Smoleński received a scholarship from the Academy of Arts and Sciences of 600 Austrian crowns a year from the bequest of Malwina Jankowska. In 1907 and 1908, he took part in two Austro-Hungarian excavation expeditions in Sharuna and El-Gamhud. Thanks to the young Egyptologist's participation in the excavation campaigns on the Nile, the Academy of Arts and Sciences received four sarcophagi with mummies from El-Gamhud and two limestone slabs from the Ptolemaic temple in Sharuna.

Artykuł jest uzupełnieniem i rozwinięciem drukowanych już badań nad historią rodziny Smoleńskich i jej przedstawicieli. Do tej pory w literaturze uwagę skupiano raczej na zebraniu ogólnych informacji z życia egiptologa. Przykładem tego jest biogram Tadeusza Smoleńskiego wraz z bibliografią opublikowany w *Polskim słowniku biograficznym*². Ciekawym źródłem wiedzy o pobycie T. Smoleńskiego w Egipcie są edycje jego listów do Mieczysława Geniusza, zachowanych w zbiorach Biblioteki Publicznej m.st. Warszawy, autorstwa Krystyny Stachowskiej, opublikowane w „Roczniku Biblioteki PAN w Krakowie”³. Zajmujące są również uzupełniające

---

² Karolina Grodziska, *Tadeusz Samuel Smoleński (1884–1909)*, [w:] PSB, t. 39, Warszawa 1999–2000, s. 274–276.

³ Krystyna Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z roku 1905. Pierwszy rok pobytu w Egipcie*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1992, R. 37, s. 117–179; eadem, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza. Rok 1906*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1993, R. 38, s. 105–185; eadem, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z lat 1907–1908*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1994, R. 39, s. 55–100; eadem, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława*

się edycji źródłowe korespondencji T. Smoleńskiego do stryja Władysława Smoleńskiego i profesora Wincentego Zakrzewskiego do T. Smoleńskiego⁴. Szczególnie wartą uwagi pozycją wydawniczą jest edycja źródłowa części „Dziennika” T. Smoleńskiego z okresu jego pobytu w Egipcie, przechowywanego w zbiorach Biblioteki Jagiellońskiej⁵.

Kolejną publikacją charakteryzującą działalność stypendialną Akademii Umiejętności są opracowane przez Zofię Dydównę i Alojzego Preissnera wybrane listy T. Smoleńskiego do Bolesława Ulanowskiego, pochodzące ze zbiorów ówczesnej Biblioteki Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (obecnie: Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie – Biblioteka Naukowa PAU i PAN)⁶. Obecność T. Smoleńskiego w Egipcie stała się impulsem do zapoczątkowania przez Akademię Umiejętności austro-węgierskich badań archeologicznych nad Nilem, o czym traktuje artykuł K. Stachowskiej pt. *Wkład Akademii Umiejętności w początki polskich badań wykopaliskowych w Egipcie w latach 1906–1914*⁷. Istotne jest również wydawnictwo opracowane przez Joachima Śliwę i Leszka Zinkow⁸, gdzie zamieszczono wszystkie prace naukowe T. Smoleńskiego związane z badaniami dziejów starożytnego Egiptu, wybrany dorobek publicystyczny oraz jego własne dzieła literackie.

W artykule wykorzystano materiały archiwalne Akademii Umiejętności przechowywane w Archiwum Nauki PAN i PAU: korespondencję Sekreta-

---

wa *Geniusza z lat 1908–1909*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1995, R. 40, s. 133–165.

⁴ Eadem, *Studia uniwersyteckie Tadeusza Smoleńskiego w świetle jego listów do Władysława Smoleńskiego*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1984, R. 29, s. 33–119; eadem, *Z listów Wincentego Zakrzewskiego do Tadeusza Smoleńskiego z lat 1905–1908*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1989, R. 34, s. 125–142.

⁵ Eadem, *Z egipskiego „Dziennika” Tadeusza Smoleńskiego. (Dwie kampanie wykopaliskowe)*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1988, R. 33, s. 59–147; zob. *Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej nr 7001–8000, cz. 1: nr 7001–7500*, oprac. Anna Jałbrzykowska, Kraków 1966, s. 149.

⁶ *Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego. (Wyjazdy zagraniczne i prace uczonych polskich poza krajem na początku XX w.)*, oprac. Zofia Dydówna, Alojzy Preissner, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1967, R. 13, s. 265–307.

⁷ Krystyna Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności w początki polskich badań wykopaliskowych w Egipcie w latach 1906–1914*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1972, R. 18, s. 93–148.

⁸ *Tadeusz Smoleński (1884–1909). Pisma naukowe i publicystyczne*, oprac. Joachim Śliwa, Leszek Zinkow, Kraków 2010.

rza Generalnego z lat 1905–1909 i 1912; protokoły posiedzeń zarządu z lat 1907–1908 oraz protokoły posiedzeń Wydziału II Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności z lat 1905–1907 i 1912. Ciekawym źródłem archiwalnym są maszynopisy prac autorstwa Jerzego Pileckiego pt. „Działalność naukowo-badawcza Tadeusza Smoleńskiego pierwszego polskiego egiptologa”, „Droga polskiego historiografa do egiptologii. Tadeusz Smoleński (1884–1909)”, „Tadeusz Samuel Smoleński pionier polskiej egiptologii (1884–1909)”, przechowywane w spuściźnie Jerzego Pileckiego w Archiwum Nauki PAN i PAU. Materiał archiwalny uzupełniają *Sprawozdania Sekretarza Generalnego z czynności Akademii* drukowane w „Roczniku Akademii Umiejętności w Krakowie” z lat 1903/1904, 1906/1907, 1907/1908, 1916/1917 oraz prace T. Smoleńskiego opublikowane w „Sprawozdaniach z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” i „Bulletin International de l’Académie des Sciences de Cracovie” z lat 1906 i 1907. Cennym źródłem jest rękopis 2402 przechowywany w Dziale Zbiorów Specjalnych Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, zawierający korespondencję B. Ulanowskiego od różnych osób, m.in. Tadeusza Bolesty Koziebrodzkiego, T. Smoleńskiego czy Władysława Smoleńskiego⁹.

Tadeusz Smoleński (1884–1909), jeden z przedstawicieli zasłużonej dla polskiej nauki i kultury rodziny Smoleńskich z Grabienic Małych¹⁰ – pierwszy polski egiptolog – urodził się 16 sierpnia 1844 r. w Jaworzu¹¹. Był synem Stanisława Smoleńskiego (1853–1889)¹², lekarza balneologa, docenta hydroterapii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Heleny z Babireckich (1862–1889), bratem Jerzego Smoleńskiego (1881–1940)¹³, geografa, geologa, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego. Po śmierci obojga rodziców

---

⁹ Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie (dalej: Biblioteka Naukowa PAU i PAN), sygn. Rkps 2402, t. 2–3.

¹⁰ Andrzej Chodubski, *O rodzinie Smoleńskich z Grabienic Małych*, „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1994, t. 39, z. 3, s. 27–32.

¹¹ Jaworze – miejscowość na Śląsku Cieszyńskim wyróżniająca się mikroklimatem i jego leczniczymi właściwościami.

¹² W latach 1881–1889 Stanisław Smoleński był lekarzem zdrojowym w Jaworzu i kierownikiem zakładu wodoleczniczego, Stanisław Zwolski, *Stanisław Smoleński (1853–1889)*, [w:] PSB, t. 39, Warszawa 1999–2000, s. 272–273.

¹³ Jerzy Smoleński, członek korespondent Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętności od 1935 r., ojciec biskupa krakowskiego Stanisława Smoleńskiego (1915–2006), Stanisław Tadeusz Sroka, *Jerzy Józef Gedeon Smoleński (1881–1940)*, [w:] PSB, t. 39, Warszawa 1999–2000, s. 264–267.

w 1889 r. opiekę nad ośmioletnim Jerzym i pięcioletnim Tadeuszem przejął brat matki, wuj Jan Babirecki (1855–1902)¹⁴, kartograf, autor map historycznych Polski z żoną Marią z Kiernickich (zm. 1937), którzy prowadzili pensjonat dla uczniów szkół średnich oraz prywatne gimnazjum męskie w Krakowie. Po śmierci J. Babireckiego młodymi Smoleńskimi opiekował się brat ojca, stryj W. Smoleński (1851–1926)¹⁵, historyk, profesor Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1902 r. T. Smoleński ukończył III Gimnazjum im. Jana Sobieskiego¹⁶ i rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim na Wydziale Filozoficznym, wybierając za przedmiot swoich zainteresowań historię i geografę¹⁷. Jako student należał do Towarzystwa Szkoły Ludowej oraz udzielał się w „Eleusis”¹⁸, będąc przez pewien czas pod wpływem filozofa, publicysty i działacza społecznego Wincentego Lutosławskiego (1863–1954)¹⁹. Ukończył rok akademicki 1902/1903 i pierwsze półrocze roku akademickiego 1903/1904.

Pierwszy kontakt T. Smoleńskiego z gremium Akademii Umiejętności nastąpił już w czasie studiów „Pełni zawsze majestatu i poczucia własnej wagi członkowie Akademii Umiejętności zapraszają do współpracy i sadza-

---

¹⁴ Jerzy Smoleński, *Jan Babirecki (1855–1902)*, [w:] PSB, t. 1, Kraków 1935, s. 196.

¹⁵ Władysław Smoleński, członek korespondent zagraniczny Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1902 r., członek czynny zagraniczny Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1918 r., Jerzy Michalski, *Władysław Smoleński (1851–1926)*, [w:] PSB, t. 39, Warszawa 1999–2000, s. 276–285.

¹⁶ Joachim Śliwa, *Tadeusz Smoleński w Egipcie 1907–1908, czyli „Sobieszczak” wśród sarkofagów*, [w:] *Varia Sobiesciana. Księga pamiątkowa II Liceum (dawniej III Gimnazjum) im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie 1883–2008*, red. Barbara Mazan, Tomasz Podgórski, Kraków 2008, s. 84–91.

¹⁷ K. Grodziska, *Tadeusz Samuel Smoleński...*, s. 274.

¹⁸ Eleusis – organizacja religijno-filozoficzna założona przez Wincentego Lutosławskiego, mająca na celu odrodzenie narodowe poprzez pogłębianie praktyki religijnej i poczewną wstrzemięźliwość: od alkoholu, hazardu, tytoniu i rozpusty. Członkowie Eleusis nazywali się elsami.

¹⁹ Wincenty Lutosławski, członek korespondent zagraniczny Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności od 1899 r., członek czynny krajowy Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności od 1951 r., Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności (dalej: Archiwum Nauki PAN i PAU), Spuścizna Wincentego Lutosławskiego (1863–1954), sygn. K III–155; Tadeusz Czeżowski, *Wincenty Lutosławski (1863–1954)*, [w:] PSB, t. 18, Wrocław 1973, s. 153–156.

ją w swym gronie tego zaledwie 20-letniego młodzieńca, upatrując w nim przyszłą chlubę historiografii polskiej”²⁰. Jak pisał młody student do stryja W. Smoleńskiego

W miękkich fotelach Akademii Umiejętności rozwaleni – sześciu studentów z sześciu mężami nieco starszymi: Ulanowskim, Potkańskim, Krzyżanowskim, Czermakiem, Zakrzewskim Stanisławem i drem Tokarzem – radzimy. Zbliża nas to jeszcze ściślej, nas, którzy z profesorami na idealnej stopie żyjemy. Praca nasza wciąż razem idzie. Teraz np. urządzamy tzw. konferencje historyczne dla wykształconego motłochu, z dyskusjami etc.²¹

Kiedy w 1904 r. w Akademii Umiejętności zawiązał się komitet dla uczczenia jubileuszu 35 lat pracy profesorskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim Wincentego Zakrzewskiego (1844–1918)²², historyka, członka czynnego Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności, B. Ulanowski (1860–1919)²³, sekretarz generalny Akademii Umiejętności zaprosił T. Smoleńskiego do udziału w pracach nad wydawnictwem jubileuszowym²⁴. Za przedmiot pracy jubileuszowej wybrano *Codex epistolaris capituli cracoviensis saeculi XVI*, „[...] wydanie pod kierunkiem Ulanowskiego, z indeksami i monografią wstępną”²⁵. Kariera T. Smoleńskiego jako nowożytnego historiografa polskiego zdawała się już przesądzona

[...] praca swoją drogą bardzo pożyteczna, bo będąca najlepszą szkołą paleografii pod tak wytrawnym znawcą, jak Ulanowski. Pracuje nas wielu, ale jako szesnastowiecznik, a takim mnie powszechnie zowią, dostałem oberkomando z tytułem przewodniczącego ko-

²⁰ Archiwum Nauki PAN i PAU, Spuścizna Jerzego Pileckiego (1908–1962), sygn. K III–16, j.a. 17, b.d., s. 5 (Jerzy Pilecki, „Działalność naukowo-badawcza Tadeusza Smoleńskiego pierwszego polskiego egiptologa”).

²¹ K. Stachowska, *Studia uniwersyteckie...*, s. 69.

²² W czasie studiów Tadeusz Smoleński uczęszczał na seminarium historyczne prowadzone przez Wincentego Zakrzewskiego oraz udzielał korepetycji synowi profesora – Stefanowi Zakrzewskiemu, Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 438/1908, b.p. (Pismo Stanisława Tarnowskiego i Bolesława Ulanowskiego z dnia 10 lipca 1908 r. do W. Zakrzewskiego); Stanisław Szczur, *Wincenty Zakrzewski (1844–1918)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Historycznego*, red. Julian Dybiec, Kraków 2002, s. 79–85.

²³ Wacław Uruszczak, *Bolesław Ulanowski (1860–1919)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*, red. Jerzy Stelmach, Wacław Uruszczak, Kraków 2000, s. 195–201.

²⁴ Archiwum Nauki PAN i PAU, Spuścizna Jerzego Pileckiego (1908–1962), sygn. K III–16, j.a. 19, s. 7 (Jerzy Pilecki, „Tadeusz Samuel Smoleński pionier polskiej egiptologii (1884–1909)”, b.d.).

²⁵ K. Stachowska, *Studia uniwersyteckie...*, s. 71.

mitetu jubileuszowego²⁶, [a Bolesław Ulanowski] [...] przebąkiwał nawet o zrobieniu mnie w roku przyszłym stypendystą Akademii [...] Takimi stypendystami pod Ulanowskim byli: Ptaśnik, Bujak, Kutrzeba i inni²⁷.

Wiosną 1904 r. lekarze zdiagnozowali u T. Smoleńskiego chorobę płuc. Postępująca dolegliwość zmusiła go do przerwania studiów uniwersyteckich i podjęcia leczenia klimatycznego w Rabce i Zakopanem. Kuracja nie przyniosła zadawalających efektów, a stan jego zdrowia ulegał pogorszeniu. Pomoc finansowa stryja W. Smoleńskiego oraz kontakt z M. Genuszem (1853–1920)²⁸, inżynierem, dyrektorem Kompanii Towarzystwa Budowy Kanału Sueskiego, przyjacielem W. Lutosławskiego, umożliwiły mu w marcu 1905 r. wyjazd na dalszą kurację do Egiptu. Przez pierwsze trzy miesiące korzystał z gościnności M. Genusza w Rassua koło Port Said, a pod koniec czerwca 1905 r. wyjechał do Kairu. W Egipcie zawiązała się dożgonna przyjaźń T. Smoleńskiego z M. Genuszem, o czym świadczy bogata korespondencja z lat 1905–1909²⁹.

W Kairze T. Smoleński, pozbawiony możliwości kontynuowania studiów historiograficznych, postanowił poświęcić się egiptologii. Listy polecające M. Genusza³⁰ i poparcie ze strony *chargé d'affaires* austriackiej misji dyplomatycznej w Kairze hrabiego Antoniego Stadnickiego (1874–1906)³¹ sprawiły, że znalazł opiekuna i nauczyciela w osobie „[...] jednego z najznakomitszych egiptologów i to tak dobrze na polu filologii, jak także historii sztuki i dziejów politycznych Egiptu”³² – Gastona Maspero

²⁶ *Ibidem*, s. 72.

²⁷ *Ibidem*, s. 71.

²⁸ *Mieczysław Genusz (1853–1920)*, [w:] PSB, t. 7, Kraków 1948–1958, s. 385–386; Archiwum Nauki PAN i PAU, Spuścizna Wincentego Lutosławskiego (1863–1954), sygn. K III–155, j.a. 188 (korespondencja Mieczysława Genusza z Wincentym Lutosławskim z lat 1903, 1916, 1918, 1920).

²⁹ K. Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Genusza z roku 1905...*, s. 117–179; eadem, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Genusza. Rok 1906...*, s. 105–185; eadem, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Genusza z lat 1907–1908...*, s. 55–100; eadem, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Genusza z lat 1908–1909...*, s. 133–165.

³⁰ Aleksandra Majewska, „Wątek egiptologiczny” w *życiorysie Mieczysława Genusza*, „Światowit” 1999, t. 42, s. 77–83.

³¹ *Antoni Bronisław Stadnicki (1874–1906)*, [w:] PSB, t. 41/1, z. 168, Warszawa 2002, s. 378–378.

³² *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1916 do kwietnia 1917*, „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1916/1917, s. 10.

(1846–1916)³³ i rozpoczął studia z archeologii i filologii egipskiej. Studia pod kierunkiem szanowanego uczonego, zapał do pracy i szybkie postępy w nauce spowodowały, że Uniwersytet Jagielloński studia egiptologiczne T. Smoleńskiego potraktował jako kontynuację tych rozpoczętych w Krakowie³⁴. Wpływ na wybór naukowej przyszłości jako egiptologa miały jego zainteresowania historyczno-geograficzne, jak i znajomość języka arabskiego³⁵, choć jak wynika z korespondencji prowadzonej przez braci Jerzego i Tadeusza Smoleńskich, już w dzieciństwie snuli oni plany co do swojej przyszłości i poświęcenia się nauce na wzór stryja W. Smoleńskiego „[...] ci dwaj smarkacze piszą do siebie tak: w Polsce nie ma geografii z prawdziwego zdarzenia, a egiptologii nie ma wcale, więc my musimy się tym zająć i zrobimy to”³⁶.

Problemem T. Smoleńskiego w Egipcie był brak środków finansowych do życia. A. Stadnicki zwrócił się do swojego wuja Stanisława Tarnowskiego (1837–1917)³⁷, prezesa Akademii Umiejętności, z prośbą o stypendium dla młodego badacza, ale ten zaproponował, by szukać pomocy u Henryka Sienkiewicza (1846–1916)³⁸. Mowa tu o ustanowionej przez H. Sienkiewicza Fundacji im. śp. Marii z Szetkiewiczów Sienkiewiczowej (1854–

³³ Gaston Maspero, członek czynny zagraniczny Akademii Umiejętności od 1907 r., zob. *Poczet członków Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1872–2000*, red. Rita Majkowska, Kraków 2006, s. 163.

³⁴ K. Stachowska, *Z listów Wincentego Zakrzewskiego...*, s. 125–142; Jerzy Pilecki, *Tadeusz Samuel Smoleński – pionier egiptologii polskiej (1884–1909)*, „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie” 1961, styczeń–czerwiec, s. 68.

³⁵ Podczas studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim T. Smoleński uczęszczał na lektorat języka arabskiego, który prowadził orientalista ksiądz Franciszek Gołba (1862–1944), zob. Franciszek Bielenin, *Franciszek Gołba (1862–1944)*, [w:] PSB, t. 8, Wrocław 1959–1960, s. 245.

³⁶ Małgorzata Piotrowska, *Wspomnienia rodzinne*, [w:] *Jerzy Smoleński (1881–1940). Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 19 listopada 2010 r.*, red. Antoni Jackowski, W Służbie Nauki... nr 25, Kraków 2015, s. 124.

³⁷ Stanisław Tarnowski (1837–1917), historyk i krytyk literatury polskiej, działacz polityczny, publicysta. Członek czynny Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności od 1873 r., sekretarz tegoż Wydziału w latach 1878–1882, sekretarz generalny Akademii Umiejętności w latach 1883–1890 i jej prezes w latach 1890–1917.

³⁸ Henryk Sienkiewicz, członek czynny zagraniczny Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności od 1892 r., Henryk Markiewicz, *Henryk Adam Aleksander Pius Sienkiewicz (1846–1916)*, [w:] PSB, t. 37/1, z. 152, Warszawa 1996, s. 203–216.

1885)³⁹ i stypendium administrowanym przez Akademię Umiejętności, przyznawanym

[...] każdego roku jako jednorazową, bezzwrotną zapomogę Polakowi literatowi, uczonemu, artyście-malarzowi, artyście-rzeźbiarzowi lub kompozytorowi muzycznemu, który nie mając potrzebnych środków, a cierpiąc na chorobę płuc (suchoty), będzie potrzebował wyjechać do jakiegokolwiek stacji klimatycznej dla poratowania zdrowia [...]”⁴⁰.

T. Smoleński nie podjął starań o uzyskanie tego stypendium. „Może niesłusznie, ale śmiesznym mi się wydało wskazywanie na kieszeń właściciela Oblęgorka przez właściciela dwunastu milionów”⁴¹.

Trudne warunki materialne na ziemi faraonów, brak funduszy na zaspokojenie podstawowych potrzeb życiowych, skłoniły T. Smoleńskiego do zwrócenia się z prośbą o pomoc finansową bezpośrednio do B. Ulanowskiego (1860–1919), który jest „[...] najwyższą instancją, gdzie chodzi o fundusze Akademii”⁴². „Do Pana Profesora zwracam się, jako do Sekretarza Akademii Umiejętności, z prośbą o łaskawe poinformowanie mnie, czy jest rzeczą możliwą uzyskanie jakiegokolwiek stypendium Akademii, na studia moje w Kairze”⁴³. Orędownikiem tych planów i zamierzeń T. Smoleńskiego był W. Zakrzewski (1844–1918), który widział „[...] możliwość wykształcenia specjalisty od dziejów starożytnego Wschodu i wzbogacenia Uniwersytetu Jagiellońskiego o wybitną siłę naukową”⁴⁴. W lipcu 1905 r. uradowany młodzieniec pisał do M. Geniusza, że otrzymał „[...] od prof. Zakrzewskiego, najgrubszej figury uniwersyteckiej, list szeroki, niezwykle serdeczny, uprzejmy i życzliwy, w którym widać, że na serio uczeni krakowscy radzą nad jak największym ułatwieniem mi zostania pierwszym egipto-

³⁹ Maria z Szetkiewiczów Sienkiewiczowa (1854–1885), pierwsza żona Henryka Sienkiewicz, zob. Ewa Dziurzyńska, *Fundacja im. śp. Marii z Szetkiewiczów Sienkiewiczowej w Akademii Umiejętności*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1997, R. 42, s. 135–148.

⁴⁰ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 29/1889, b.p. (pismo Henryka Sienkiewicza z dnia 11 lutego 1889 r. do Akademii Umiejętności); *Fundacje i dary*, „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie” 1889, s. 19.

⁴¹ K. Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z roku 1905...*, s. 160.

⁴² Eadem, *Z listów Wincentego Zakrzewskiego...*, s. 136.

⁴³ Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 97v (korespondencja B. Ulanowskiego, list od T. Smoleńskiego z dnia 27 sierpnia 1905 r., t. 3); *Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego...*, s. 290.

⁴⁴ K. Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności...*, s. 97.

logiem polskim!”⁴⁵ Dnia 16 października 1905 r. na posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego prof. W. Zakrzewski przedstawił sprawę „[...] Smoleńskiego bawiącego w Egipcie”⁴⁶, po czym zebrani uchwalili przyznanie mu dofinansowania⁴⁷.

W grudniu 1905 r. otrzymał od Zarządu Akademii Umiejętności, za pośrednictwem hrabiego T. B. Koziębrodzkiego (1860–1916)⁴⁸, prawnika, dyplomaty austriackiego i szambelana dworu cesarskiego, subwencję w wysokości 600 koron austriackich⁴⁹ z obowiązkiem przygotowania obszernego referatu o postępach egiptologii w nowszych czasach⁵⁰.

Akademia Umiejętności żadnego stypendium dać mi nie może, bo ma stypendia albo dla uczniów Uniwersytetu Jagiellońskiego, którym obecnie nie jestem, albo dla uczonych patentowanych i renomowanych, do których już ci nie należę. Może mi dać jedynie Wydział Historyczno-Filozoficzny Akademii Umiejętności subwencję i tę też w istocie przyznał, w kwocie [...] – sześciuset koron. [...] Te sześćset koron jednorazowe nie jest podarkiem, lecz ciągnie za sobą zadanie, trud i obowiązek: Akademia Umiejętności powierza mi opracowanie tematu: obecny stan wykopalisk w Egipcie i 600 koron daje na koszt odpowiednich badań czy studiów. Jest to naturalnie rzecz bardzo zaszczytna, będą mnie drukować w swoich „Sprawozdaniach” jako specjalnego wysłannika do Egiptu, pracę wy-

⁴⁵ Eadem, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z roku 1905...*, s. 133.

⁴⁶ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU W II–3, k. 299 (protokół posiedzenia Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności z dnia 16 października 1905 r.).

⁴⁷ Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 115 (korespondencja B. Ulanowskiego, list od Władysława Smoleńskiego z dnia 22 października 1905 r., t. 3).

⁴⁸ Jerzy Zdrada, *Tadeusz Koziębrodzki (1860–1916)*, [w:] PSB, t. 14, Wrocław 1968–1969, s. 616.

⁴⁹ T. Smoleński w latach 1905/1906, 1906/1907, 1907/1908 otrzymał od Akademii Umiejętności stypendium z legatu Malwiny Jankowskiej, Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU I–19, b.p. (wykaz nagród i stypendiów AU i PAU 1875–1938); zob. *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1903 do kwietnia 1904*, „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1903/1904, s. 116.

⁵⁰ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 633/1905, b.p. (pismo B. Ulanowskiego z dnia 5 grudnia 1905 r. do Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 677/1905, b.p. (kwit z dnia 16 grudnia 1905 r. poświadczający odbiór przez T. Smoleńskiego 600 koron od Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 95/1906, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 7 stycznia 1906 r. do B. Ulanowskiego).

tłoczą w sowych wiekopomnych rocznikach itd., itd.⁵¹ [...] Wezmę się poważnie do tej pracy i mam nadzieję, że zadowolę wymagania naukowego Areopagu⁵².

Oprócz pomocy materialnej Akademia Umiejętności zapewniła mu patronat T. B. Koziębrodzkiego, który od grudnia 1904 r. jako agent i konsul generalny w Kairze m.in. opiekował się polskimi badaczami w Egipcie. Szczególnym poszanowaniem i troską darzył T. Smoleńskiego, o czym zapewniał w liście przesłanym do B. Ulanowskiego „Nie omieszkam poczynić wszelkich kroków, żeby ułatwić młodemu naszemu rodakowi, o ile to będzie w mej mocy, pobyt w Egipcie, jako też naukową pracę której się oddaje”⁵³. W ten sposób połączyły się drogi Akademii Umiejętności i nauki zajmującej się badaniem dziejów starożytnego Egiptu. Egiptologia jako nowy kierunek badawczy weszła w zakres zainteresowań Akademii Umiejętności i znalazła w niej wsparcie. Obecność T. Smoleńskiego w Egipcie stała się impulsem do zapoczątkowania przez Akademię Umiejętności austro-węgierskich badań archeologicznych nad Nilem⁵⁴.

Możliwość wykształcenia T. Smoleńskiego na przyszłego profesora historii starożytnego Wschodu zaintrygowała krakowskich uczonych. Zarówno W. Zakrzewski jak i B. Ulanowski nakłaniali go do szybkiego napisania pracy doktorskiej, co ułatwiłoby mu otrzymanie od Akademii Umiejętności stypendium z Fundacji Wiktora Osławskiego (1814–1893)⁵⁵ lub z Fundacji

---

⁵¹ K. Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z roku 1905...*, s. 142.

⁵² Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 99 (korespondencja B. Ulanowskiego, list od T. Smoleńskiego z dnia 26 października 1905 r., t. 3).

⁵³ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 677/1905, b.p. (pismo Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego z dnia 18 grudnia 1905 r. do B. Ulanowskiego).

⁵⁴ Więcej na ten temat zob. K. Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności...*, s. 95–113; zob. Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 101/1908, b.p. (pismo Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego z dnia 1 lutego 1907 r. do B. Ulanowskiego); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 101/1908, b.p. (pismo Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego z dnia 6 grudnia 1907 r. do B. Ulanowskiego); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU I–9, s. 555–557 (protokół posiedzenia Zarządu Akademii Umiejętności z dnia 2 listopada 1907 r.); Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 104–106v (korespondencja B. Ulanowskiego, list od Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego z dnia 14 marca 1908 r., t. 2); *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1907 do kwietnia 1908*, „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1907/1908, s. 120.

⁵⁵ Wiktor Osławski (1814–1893), mecenas nauki i sztuki. W 1892 r. uczynił zapis majątkowy dla Akademii Umiejętności w wysokości 550 tys. koron. W chwili realizacji fundacji w 1905 r. wartość kwoty wzrosła do 1 624 tys. koron. Zgodnie z intencją ofiarodawcy

Probusa Barczewskiego (1833–1884)⁵⁶ i dało możliwość naukowych podróży oraz uzyskania habilitacji. To zainteresowanie karierą młodego badacza wynikało z konkretnych potrzeb Akademii Umiejętności i Uniwersytetu Jagiellońskiego, w którym nie było katedry starożytnego Wschodu, a pierwszy docent historii starożytnej, habilitowany w 1905 r. na Uniwersytecie Jagiellońskim Stefan Waszyński (1872–1908), historyk, egiptolog, papirolog, kontynuował studia za granicą ze stypendium Wiktora Osławskiego⁵⁷. T. Smoleński, snując plany o byciu pierwszym polskim egiptologiem, „[...] miał przed sobą wyraźnie zarysowaną drogę: egiptologię pojętą jako służbę nauce polskiej”⁵⁸. Ta perspektywa wymagała od niego poświęcenia się nauce dziejów starożytnego Egiptu.

Tak więc ja będę pierwszym egiptologiem polskim. W ogóle wschodnikiem, i jako taki będę się kiedyś na Jagiellońskiej Wszechnicy habilitował. Jako docent historii starożytnego Wschodu – Egipt, Asyria, Babilon, Żydzi. Mogę nawet profesurę tego zyskać. Teraz jednak z dziesięć lat powinienem nauce tej wschodniej poświęcić [...]”⁵⁹.

W maju 1906 r. T. Smoleński przyjechał do Krakowa. Dnia 18 czerwca 1906 r. na posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności przedstawił referat pt. „O egiptologii nowoczesnej”⁶⁰, w któ-

z tej sumy miały być ustanowione cztery roczne stypendia po 5 tys. koron każde dla młodych pracowników naukowych, zob. Jan Hulewicz, *Wiktor Osławski (1814–1893)*, [w:] PSB, t. 24/1, z. 100, Wrocław 1979, s. 367–369.

⁵⁶ Probus Barczewski (1833–1885), właściciel ziemski, filantrop. W testamencie zapisał Akademii Umiejętności jako fundusz żelazny 50 tys. zł w walucie austriackiej na nagrodę za najlepszą rozprawę z dziedziny historii polskiej napisaną po polsku przez Polaka katolika oraz na nagrodę za najpiękniejsze dzieło malarskie wykonane przez artystę Polaka, zob. Sylwiusz Mikucki, *Probus Piotr Włodzimierz Barczewski (1833–1884)*, [w:] PSB, t. 1, Kraków 1935, s. 301; *Zapisy i dary*, „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie” 1884, s. 12–15; Józef Dużyk, *Z dziejów nagrody im. Probuse Barczewskiego*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 1972, R. 18, s. 149–197.

⁵⁷ Bernadeta Wilk, *Stefan Waszyński (1872–1908) i Akademia Umiejętności. Finansowanie badań naukowych historia starożytności i papirologa*, artykuł zostanie opublikowany w „Analecta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 2023, nr 1-2.

⁵⁸ K. Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności...*, s. 96.

⁵⁹ Biblioteka Jagiellońska, sygn. Rkps 7417 (Dziennik Tadeusza Smoleńskiego z lat 1905–1909, z. 1, s. 30–31).

⁶⁰ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 281/1906, b.p. (zgłoszenia odczytów z dnia 28 maja 1906 r. na posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w czerwcu i lipcu 1906 r.); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU W II–3, k. 336–336v (zawiadomienie z dnia 13 czerwca 1906 r. o posiedzeniu Wydziału Historycz-

rym wyraził żal, że wśród państw biorących udział w odkryciach archeologicznych w Egipcie brakuje Austro-Węgier. „Odczyt [...] w Akademii doskonale się udał, była potężna dyskusja i wrażenie znakomite”⁶¹. W dyskusji głos zabrali zgromadzeni na posiedzeniu dyrektor Wydziału Historyczno-Filozoficznego i wiceprezes Akademii Umiejętności Fryderyk Zoll starszy (1834–1917)⁶², prawnik, S. Waszyński, sekretarz Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności B. Ulanowski oraz członek korespondent Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności Karol Potkański (1861–1907)⁶³, historyk. Referat T. Smoleńskiego opublikowano w wydawnictwach Akademii Umiejętności⁶⁴. Młody uczony uczestniczył także w Zjeździe Historyczno-Literackim im. Mikołaja Reja

---

no-Filozoficznego Akademii Umiejętności dnia 18 czerwca 1906 r.); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU W II–3, k. 337 (protokół posiedzenia Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności z dnia 18 czerwca 1906 r.).

⁶¹ K. Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza. Rok 1906...*, s. 161.

⁶² Fryderyk Zoll starszy (1834–1917), prawnik, profesor i rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego, poseł na Sejm Krajowy Galicji. Członek czynny Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1873 r., dyrektor Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w latach 1886–1917, wiceprezes Akademii Umiejętności w latach 1890–1917, Janusz Sondel, *Fryderyk Zoll starszy (1834–1917)*, [w:] *Złota Księga Wydziału Prawa...*, s. 153–161.

⁶³ Karol Potkański (1861–1907), członek korespondent Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1901 r., Henryk Barycz, *Jan Nepomucen Karol Potkański (1861–1907)*, [w:] PSB, t. 27/1, z. 112, Wrocław 1982, s. 724–730.

⁶⁴ Tadeusz Smoleński, *O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” 1906, nr 6, t. 11, s. 9–20; Thadée Smoleński, *O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych (État actuel des recherches égyptologiques)*, „Bulletin International de l’Académie des Sciences de Cracovie” 1906, no. 6–7 Juin–Juillet, p. 65–84; zob. *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1906 do kwietnia 1907*, „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1906/1907, s. 87. Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie ukazują się od 1890 r. i zawierają streszczenia prac przedstawianych na wydziałach Akademii. Odpowiednikiem dla informacji z zagranicy jest wydawany od 1889 r. „Bulletin International de l’Académie des Sciences de Cracovie”, podający w językach obcych (angielskim, francuskim, niemieckim, włoskim) streszczenia ważniejszych prac przedstawianych na wydziałach Akademii. Od 1891 r. wydawany osobno dla Wydziału Filologicznego i Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności. Bibliografia prac Tadeusza Smoleńskiego zob. *Tadeusz Smoleński (1884–1909). Pisma naukowe...*, s. 23–38.

zorganizowanym przez Akademię Umiejętności w dniach 1–4 lipca 1906 r.⁶⁵ oraz podjął starania o uzyskanie dalszego wsparcia finansowego od tej instytucji. „[...] Akademia jest przecież właśnie w tym celu, żeby nauki popierać, i poparcie mnie jest z jej strony obowiązkiem. Ja im robię łaskę, że istnieję, że nauka polska będzie miała we mnie podporę i gdyby takich jak ja nie było, to by za parę dziesiątków lat diabli wzięli Akademię”⁶⁶.

W październiku 1906 r. wrócił do Egiptu i stanął na czele pierwszej austro-węgierskiej ekspedycji wykopaliskowej, którą finansował węgierski kupiec Philippe Back (1862–1958)⁶⁷.

Pracując z honorem na międzynarodowym terenie pod obcą, austro-węgierską egidą – T. Smoleński trwa na posterunku w przekonaniu, że czyni to dla podniesienia chwały i powagi nauki polskiej. W sercu zaś hołduje myśl, że dane mu będzie zrealizować wyprawę egiptologiczną z pomocą wyłącznie polskich środków finansowych, polskimi siłami i – na rzecz Akademii Umiejętności w Krakowie⁶⁸.

W listopadzie 1906 r. zarząd Akademii Umiejętności przyznał mu kolejną subwencję w kwocie 600 koron austriackich⁶⁹.

Dnia 8 czerwca 1907 r. T. Smoleński przyjechał ponownie do Krakowa. Na posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności 17 czerwca 1907 r. przedstawił referat pt. „Austro-Węgierskie wykopaliska w Górnym Egipcie 1907”⁷⁰. Był na nim obecny jego stryj W. Smo-

⁶⁵ Wiktor Czermak, *Pamiętnik Zjazdu Historyczno-Literackiego imienia Mikołaja Reja, dnia 1–4 lipca 1906 r.*, Kraków 1910.

⁶⁶ K. Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza. Rok 1906...*, s. 117.

⁶⁷ Zob. Aneks I–II; K. Stachowska, *Z egipskiego „Dziennika”...*, s. 59–147. Chociaż wykopaliska finansowane przez Philippe’a Backa były prywatnym przedsięwzięciem, otoczone zostały opieką Tadeusza Bolesty Koziembrodzkiego jako przedstawiciela misji austro-węgierskiej w Kairze, a T. Smoleński w podaniu o koncesję na wykopaliska figurował jako wysłannik austriackiego ministerstwa oświaty. Tym tłumaczyłoby się nazywanie kierowanych przez T. Smoleńskiego wykopalisk austro-węgierskimi.

⁶⁸ Archiwum Nauki PAN i PAU, Spuścizna Jerzego Pileckiego (1908–1962), sygn. K III–16, j.a. 17, s. 6 (Jerzy Pilecki, „Działalność naukowo-badawcza Tadeusza Smoleńskiego pierwszego polskiego egiptologa”, b.d.).

⁶⁹ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 537/1906, b.d., b.p. (pismo B. Ulanowskiego do Tadeusza Bolesty Koziembrodzkiego); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 537/1906, b.p. (pismo Tadeusza Bolesty Koziembrodzkiego z dnia 4 grudnia 1906 r. do B. Ulanowskiego).

⁷⁰ Tadeusz Smoleński, *Austro-Węgierskie wykopaliska w Górnym Egipcie 1907 roku*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” 1907,

leński⁷¹. W październiku powrócił do Kairu i pomimo postępującej choroby objął kierownictwo drugiej austro-węgierskiej ekspedycji wykopaliskowej finansowanej przez Ph. Backa⁷². Zwrócił się także po raz kolejny z podaniem do zarządu Akademii Umiejętności „[...] o łaskawe udzielenie mu subwencji na dalsze studia egiptologiczne pod kierunkiem prof. Maspero w Kairze”⁷³. Wraz z prośbą przesłał dwie odbitki swoich publikacji⁷⁴. Zarząd Akademii Umiejętności na posiedzeniu 14 listopada 1907 r. przyznał mu po raz trzeci subwencję 600 koron austriackich na kontynuowanie studiów egiptologicznych⁷⁵. Pieniądze zostały przekazane przez T. B. Koziębrodzkiego, któremu B. Ulanowski po raz kolejny wyraził wdzięczność za opiekę nad młodym egiptologiem „[...] pozwalam sobie wyrazić podziękowanie Akademii za dotychczasową opiekę nad p. Smoleńskim i polecić go dalszej pamięci JWnego Pana Posła”⁷⁶.

W 1908 r. T. Smoleński przyjął zaproponowane przez G. Maspero stanowisko sekretarza komitetu organizacyjnego II Międzynarodowego Kongresu Archeologii Klasycznej, odbywającego się w Kairze od lipca 1908 r.

---

t. 12, nr 6, s. 19–20; idem, *Austro-węgierskie wykopaliska w Górnym Egipcie 1907 roku (Recherches exécutées dans la Haute Égypte par la mission austro-hongroise en 1907)*, „Bulletin International de l’Académie des Sciences de Cracovie” 1907, no. 6–7 Juin–Juillet, p. 104–106; zob. *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1907 do kwietnia 1908*, „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1907/1908, s. 84.

⁷¹ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU W II–4, k. 20 (protokół posiedzenia Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności z dnia 17 czerwca 1907 r.).

⁷² Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 101/1908, b.p. (pismo Tadeusza Bolesły Koziębrodzkiego z dnia 6 grudnia 1907 r. do B. Ulanowskiego); Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 105–105v (korespondencja B. Ulanowskiego, list od T. Smoleńskiego z dnia 17 grudnia 1907 r., t. 3); *Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego...*, s. 291.

⁷³ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 536/1907, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 15 października 1907 r. do Zarządu Akademii Umiejętności).

⁷⁴ Tadeusz Smoleński, *Wykopaliska egipskie 1901–1906*, „Kwartalnik Historyczny” 1907, R. 21, s. 379–410; idem, *Austro-węgierskie wykopaliska w Górnym Egipcie...* („Bulletin International...”), p. 104–106.

⁷⁵ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU I–9, s. 563–565 (protokół posiedzenia Zarządu Akademii Umiejętności z dnia 14 listopada 1907 r.); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 536/1907, b.p. (pismo B. Ulanowskiego z dnia 14 listopada 1907 r. do T. Smoleńskiego).

⁷⁶ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 629/1907, b.p. (pismo B. Ulanowskiego z dnia 11 grudnia 1907 r. do Tadeusza Bolesły Koziębrodzkiego).

do czerwca 1909 r. Obowiązki sekretarza pełnił, z honorem reprezentując naukę polską, od 15 lipca 1908 r. do 15 maja 1909 r.⁷⁷ W lutym 1909 r. napisał do B. Ulanowskiego w sprawie udziału Akademii Umiejętności w Kongresie

Niżej podpisany sekretarz II Międzynarodowego Kongresu Archeologii Klasycznej w Kairze pozwala sobie imieniem komitetu organizacyjnego zwrócić uwagę Jaśnie Wielmożnego Pana na ten zjazd naukowy. Rząd egipski gorąco pragnie, aby i Krakowska Akademia wzięła udział w Kongresie, zaszczycając nas przysłaniem delegowanych⁷⁸.

W marcu 1909 r. T. Smoleński ponownie zwrócił się do B. Ulanowskiego w odpowiedzi na propozycję reprezentowania Akademii Umiejętności na Kongresie w Kairze „Wielce dla mnie zaszczytną propozycję reprezentowania Akademii na Kongresie przedstawiłem Profesorowi Maspero, który nie widzi żadnych przeszkód. Jeżeli zatem Szanowny Zarząd uzna mnie godnym tego zaszczytu, proszę o urzędowe zawiadomienie [...]”⁷⁹. Dnia 13 marca 1909 r. zarząd Akademii Umiejętności podjął uchwałę, mocą której T. Smoleński został „[...] upoważniony do reprezentowania Akademii na Międzynarodowym Kongresie archeologicznym w Kairze”⁸⁰. Był on „[...] jedynym Polakiem, reprezentującym polskie ciało naukowe”⁸¹ podczas tego wydarzenia. Jak wynika z korespondencji kierowanej do B. Ulanowskiego, T. Smoleński zamierzał po przyjeździe do kraju w lipcu 1909 r. złożyć Akademii Umiejętności dokumenty dotyczące Kongresu, medal pamiątkowy i sprawozdanie⁸². Ze względu na gwałtownie pogarszający się stan zdrowia 10 czerwca 1909 r. opuścił Egipt i powrócił do Krakowa, gdzie zmarł 29 sierpnia 1909 r. w szpitalu Bonifratrów w wieku 25 lat.

---

⁷⁷ Archiwum Nauki PAN i PAU, Spuścizna Jerzego Pileckiego (1908–1962), sygn. K III–16, j.a. 18, s. 36, b.d. (Jerzy Pilecki, „Droga polskiego historiografa do egiptologii. Tadeusz Smoleński (1884–1909)”).

⁷⁸ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 165/1909, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 16 lutego 1909 r. do B. Ulanowskiego).

⁷⁹ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 165/1909, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 4 marca 1909 r. do B. Ulanowskiego).

⁸⁰ Ibidem, b.p. (pismo B. Ulanowskiego z dnia 13 marca 1909 r. do T. Smoleńskiego).

⁸¹ Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 113 (korespondencja B. Ulanowskiego, list od T. Smoleńskiego z dnia 17 maja 1909 r., t. 3); *Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego...*, s. 292.

⁸² Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 113–114 (korespondencja B. Ulanowskiego, list od T. Smoleńskiego z dnia 17 maja 1909 r., t. 3); *Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego...*, s. 292–293.

Badania wykopaliskowe T. Smoleńskiego, pomimo że były prowadzone pod auspicjami węgierskiego finansisty, „[...] przepojone były myślą o nauce polskiej i polskich zbiorach muzealnych”⁸³. Jego działalność archeologiczna dała początek egipskim zbiorom Akademii Umiejętności. „Back zgadza się, że coś dla krakowskiej Akademii Umiejętności zabiorę, oby to doszło do skutku, byłby to zaczątek egiptologicznych zbiorów przy ulicy Sławkowskiej”⁸⁴. Podczas posiedzenia zarządu Akademii Umiejętności 2 listopada 1907 r. „Sekretarz donosi, że paki z przedmiotami wykopanymi w Egipcie przez styp. Akademii p. T. Smoleńskiego znajdują się już w Trieście i niebawem do Krakowa przybędą”⁸⁵. Dzięki uczestnictwu młodego egiptologa w austro-węgierskich kampaniach wykopaliskowych nad Nilem, Akademia Umiejętności otrzymała trzy sarkofagi z kartonażami i mumiami z El-Gamhud⁸⁶. Czwarty sarkofag z polichromowaną mumią ze złoconą maską podarował Akademii Umiejętności hrabia T. B. Koziębrodzki, otrzymawszy go od Ph. Backa.

Pan Minister Koziębrodzki polecił mi zawiadomić Pana, że ofiarował dla Akademii sarkofag otrzymany w darze od p. Filipa Backa i że sarkofag ten wysłany będzie do Krakowa razem z trzema darowanymi poprzednio przez p. Backa Akademii. Pan Minister czyni to w myśli, że zabytek staroegipski znajdzie daleko odpowiedniejsze umieszczenie w zbiorach Akademii, niż w jego prywatnym mieszkaniu⁸⁷.

Sarkofag ofiarowany przez T. B. Koziębrodzkiego dotarł do Akademii Umiejętności na początku 1908 r. na skutek nieporozumienia, jakie zaszło przy wysyłce obiektu z Kairu i omyłkowego skierowania go do Muzeum Narodowego w Budapeszcie⁸⁸.

---

⁸³ K. Stachowska, *Z egipskiego „Dziennika”...*, s. 64.

⁸⁴ *Ibidem*, s. 109.

⁸⁵ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU I–9, s. 555–557 (protokół posiedzenia Zarządu Akademii Umiejętności z dnia 2 listopada 1907 r.).

⁸⁶ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 328/1907, b.p. (pismo Ministerstwa Wyznań i Oświaty w Wiedniu z dnia 28 maja 1907 r. do Akademii Umiejętności); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 328/1907, b.p. (pismo B. Ulanowskiego z dnia 7 czerwca 1907 r. do Ministerstwa Wyznań i Oświaty w Wiedniu).

⁸⁷ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 328/1907, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 30 maja 1907 r. do B. Ulanowskiego.); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 328/1907, b.p. (pismo Stanisława Tarnowskiego z dnia 10 grudnia 1907 r. do Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego).

⁸⁸ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 106/1908, b.p. (pismo Muzeum Narodowego w Budapeszcie z dnia 7 lutego 1908 r. do Akademii Umiejętności); Archiwum

Wiem od brata mojego, że nadeszły do Krakowa trzy trumny i że wystawione zostały w Muzeum Czapskich; mają być w smutnym stanie, zwłaszcza jedna, z której tynk zupełnie odpadł. Spodziewałem się tego, bo opakowanie nie było moim dziełem i nienależycie go mimo ostrzeżeń Profesora Maspero dokonano. Dowiaduję się nadto od p. Backa, że sarkofag ofiarowany przez hr. Koziębrodzkiego nie doszedł miejsca przeznaczenia. Widocznie przegapiono w Muzeum i wysłano wraz z innymi trumnami do Budapesztu. Pisałem właśnie do Kairu dla dostania możliwych wyjaśnień, a niebawem osobiście pytać będę. W najgorszym razie p. Back będzie zmuszony zwrócić się do muzeum peszteńskiego z prośbą o przesłanie Akademii krakowskiej jednej z najlepiej zachowanych trumien, wyjaśniając pomyłkę⁸⁹.

Ze względu na brak miejsca w Muzeum Archeologicznym Akademii Umiejętności przy ulicy Sławkowskiej cztery sarkofagi Akademia Umiejętności oddała w depozyt Muzeum Narodowemu w Krakowie⁹⁰. Zostały one wystawione na widok publiczny w Muzeum im. Emeryka Hutten-Czapskiego Oddział Muzeum Narodowego. Egipskie artefakty pozostawały w depozycie do roku 1958 lub 1959, kiedy to Stefan Nosek (1909–1966), profesor archeologii i dyrektor Muzeum Archeologicznego w Krakowie, na podstawie kwitów wycofał depozyt, odebrał sarkofagi i przewiózł do Muzeum Archeologicznego będącego pod zarządem władz miasta Krakowa⁹¹. Od 1962 r. sarkofagi są eksponowane w Muzeum Archeologicznym w Krakowie przy ulicy Senackiej 3⁹².

Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 106/1908, b.d., b.p. (pismo B. Ulanowskiego do Muzeum Narodowego w Budapeszcie); Biblioteka Naukowa PAU i PAN, sygn. Rkps 2402, k. 104–106v (korespondencja B. Ulanowskiego, list od Tadeusza Bolesty Koziębrodzkiego z dnia 14 marca 1908 r., t. 2).

⁸⁹ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 41/1908, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 4 stycznia 1908 r. do B. Ulanowskiego).

⁹⁰ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 625/1907 b.p. (kwit depozytowy nr 3206 Muzeum Narodowego w Krakowie z dnia 10 grudnia 1907 r.); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 625/1907, b.p. (pismo B. Ulanowskiego z dnia 9 grudnia 1907 r. do Rady stołeczno-królewskiego miasta Krakowa); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 106/1908, b.p. (kwit depozytowy nr 3404 Muzeum Narodowego w Krakowie z dnia 11 marca 1908 r.).

⁹¹ K. Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności...*, s. 131.

⁹² Muzeum Archeologiczne w Krakowie, sygn. MAK/AS/2438, MAK/AS/2439, MAK/AS/2441, MAK/AS/2443 (sarkofagi z wykopalisk T. Smoleńskiego). W Muzeum Archeologicznym w Krakowie przechowywane są jeszcze dwa sarkofagi bez mumii z wykopalisk T. Smoleńskiego w miejscowości el-Hibeh, zob. Hanna Szymańska, *Tadeusz Smoleński. Excavations at el-Gamhud, [w:] Mummy. Results of interdisciplinary examination of the egyptian eummy of Aset-iri-khet-es from the Archaeological Museum in Cracow, Cra-*

Wraz z sarkofagami T. Smoleński przesłał do Krakowa dwie wapienne płyty pokryte reliefami figuralnymi i hieroglifami z ptolemejskiej świątyni w Szarunie. Kamienne płyty dostał od Ph. Backa T. B. Koziębrodzki, od 1908 r. poseł nadzwyczajny i minister uppełnomocniony w Kairze, który następnie przekazał je do zbiorów Akademii Umiejętności. „Back dwa głązy z rzeźbami ptolemejskimi ofiarowyywa hr. Koziębrodzkiemu, a więc pośrednio Akademii Krakowskiej”⁹³. Ze względu na brak miejsca w Muzeum Archeologicznym Akademii Umiejętności, bloki te Akademia Umiejętności także złożyła jako depozyt w Muzeum Narodowym w Krakowie⁹⁴. Zagięły w dwudziestoleciu międzywojennym lub w czasie II wojny światowej i nie zostały odnalezione⁹⁵. Z kamiennymi płytami T. Smoleński przesłał również skrzynie z 26 czaszkami do badań antropologicznych dla Adama Bochenka (1875–1913)⁹⁶, anatoma i histopatologa, autora wznawianego do dziś wielotomowego podręcznika *Anatomia człowieka*. Na posiedzeniu Zarządu Akademii Umiejętności 23 maja 1908 r. „Sekretarz donosi, że nadeszły dwie paki wykopalisk z Egiptu, jedna zawiera czaszki, a druga dwie płyty kamienne z napisami i płasko-rzeźbami. Czaszki należałoby przyłączyć do gabinetu antropologicznego, a płyty oddać w depozyt Muzeum Narodowemu”⁹⁷.

Biblioteczce Akademii Umiejętności⁹⁸ przekazał T. Smoleński w darze cztery rękopisy orientalne, które z własnych pieniędzy kupił w Kairze w 1907 r.

---

cow 2001, s. 25–31; Katalog wystawy stałej zorganizowanej w Muzeum Archeologicznym w Krakowie w 2000 r., Krzysztof Babraj, Hanna Szymańska, *Bogowie starożytnego Egiptu. The gods of Ancient Egypt*, Kraków 2000.

⁹³ K. Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z roku 1905...*, s. 137–138.

⁹⁴ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 357/1908, b.p. (kwit depozytowy nr 3537 Muzeum Narodowego w Krakowie z dnia 1 czerwca 1908 r.).

⁹⁵ Joachim Śliwa, *Tadeusz Smoleński (1884–1909). W stulecie krakowskich wykopalisk w Egipcie*, „Alma Mater” 2008, nr 98, s. 199; K. Stachowska, *Wkład Akademii Umiejętności...*, s. 131.

⁹⁶ Emil Godlewski, *Adam Bochenek (1875–1913)*, [w:] PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 168–169.

⁹⁷ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU I–9, s. 595–598 (protokół posiedzenia Zarządu Akademii Umiejętności z dnia 23 maja 1908 r.).

⁹⁸ Obecnie Biblioteka Naukowa PAU i PAN.

– trzy arabskie z komentarzami do Koranu z XVII i XVIII w. i jeden perski z XVIII w. z poematem Saadiego z Szirazu⁹⁹.

T. Smoleński w czasie pobytu w Egipcie spełniał prośby zaprzyjaźnionych osób z Akademii Umiejętności. Józefowi Rydłowi (1873–1939)¹⁰⁰, adiunktowi w biurze Akademii Umiejętności, wysyłał egipskie znaczki pocztowe „Rydel z Akademii dziękuje za okazy filatelistyczne i prosi o jeszcze jedną kartkę 3+2 miliemową”¹⁰¹, a dla Władysława Szajnochy (1857–1928)¹⁰², geologa i paleontologa, zabiegał o okazy geologiczne „Zebrałem wczoraj sporo skamielin, które poślę do Krakowa prof. Szajnosze”¹⁰³.

W materiałach po zmarłym T. Smoleńskim jego brat Jerzy znalazł rękopis pracy pt. „Północne ludy morskie za Ramzesa II i Minefty”, która została napisana jako rozprawa do uzyskania doktoratu na Uniwersytecie Jagiellońskim. W styczniu 1912 r. J. Smoleński zwrócił się z prośbą do Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności o wydanie rękopisu:

---

⁹⁹ Biblioteka Naukowa PAU i PAN, Dział Zbiorów Specjalnych, sygn. Rkps 1610 (Ibrahim ben Mohammed al Halebi, skrót wielkiego komentarza do dzieła teologicznego Sadida ad din Kaszgari o modlitwie); ibidem, sygn. Rkps 1611 (Zainaddin abu Jahja Zakkarija ben Mohammed, traktat o pauzach, których należy przestrzegać przy czytaniu Koranu pt. „Al Maksad litachlis ma fil murszid fil nakf nal ibtidas”); ibidem, sygn. Rkps 1612 (Abu el Baka Ali ben Otman, komentarz do poematu o Koranie, znanego pt. „Szatihia”, którego autorem jest Asz-Azatibi); ibidem, Rkps 1613 (Saadi, „Gulistan” („Ogród różany”), tłum. Samuel Otwinowski i Wojciech Kazimirski-Biberstein), zob. Jan Czubek, *Katalog rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie. Dodatek I*, Kraków 1912, s. 4–5; *Katalog rękopisów orientalnych ze zbiorów polskich. Katalog rękopisów arabskich*, oprac. Wojciech Dembski, red. Ananiasz Zajączkowski, t. 5, cz. 1, Warszawa 1964, s. 58–60; *Katalog rękopisów orientalnych ze zbiorów polskich. Katalog rękopisów tureckich i perskich*, oprac. Tadeusz Majda, red. Ananiasz Zajączkowski, t. 5, cz. 2, Warszawa 1967, s. 115.

¹⁰⁰ Józef Rydel w Akademii Umiejętności pracował przez 35 lat jako: diurnista (dietariusz), zastępca adiunkta, adiunkt. W 1918 r. zreformowano biuro, które odąd nazywano kancelarią. J. Rydel otrzymał stanowisko dyrektora kancelarii, które pełnił do 1931 r. Więcej o J. Rydłu zob. Maria Krajewska, *Józef Rydel i jego korespondencja z Erazmem Majewskim*, „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 2018, R. 63, s. 217–253.

¹⁰¹ K. Stachowska, *Z egipskiego „Dziennika”...*, s. 93.

¹⁰² Władysław Szajnocha, członek korespondent Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętności od 1894 r., Stanisław Czarniecki, *Władysław Szajnocha (1857–1928)*, [w:] PSB, t. 45/1, z. 188, Warszawa 2009, s. 511–513.

¹⁰³ K. Stachowska, *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z lat 1907–1908...*, s. 89.

W papierach pozostałych po zmarłym bracie moim Tadeuszu Smoleńskim, egiptologu, znalazłem rękopis pt. „Północne ludy morskie za Ramzesa II i Minefty”. Przedkładając manuskrypt ten Świątkemu Wydziałowi hist.-filoz. Akademii proszę o wydanie go w Rozprawach Akademii. Praca ta napisana została w Kairze w latach 1908 i 1909 pod kierunkiem prof. Maspero i przeznaczona była na rozprawę doktoryzacyjną¹⁰⁴.

Na posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności 15 stycznia 1912 r. „Pracę Dr Smoleńskiego powierzono do opinii Prof. Bieńkowskiemu”¹⁰⁵. Dnia 22 stycznia 1912 r. B. Ulanowski w imieniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności zwrócił się z pismem do profesora Piotra Bieńkowskiego (1865–1925)¹⁰⁶, archeologa „[...] o łaskawe przygotowanie referatu, czy praca ta może być drukowana w publikacjach Akademii”¹⁰⁷. Podczas posiedzenia Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności 19 lutego 1912 r. profesor P. Bieńkowski wypowiedział się o tej rozprawie¹⁰⁸, po czym zebrani uchwalili, aby „[...] ogłosić pracę p. Smoleńskiego w Rozprawach”¹⁰⁹, co też się stało. Została ona wydana drukiem w „Rozprawach Wydziału Historyczno-

---

¹⁰⁴ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 1/1912, b.p. (pismo Jerzego Smoleńskiego z dnia 2 stycznia 1912 r. do Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności). Mowa tu o „Rozprawach Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”.

¹⁰⁵ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU W II–4, k. 225–225v (zawiadomienie z dnia 10 stycznia 1912 r. o posiedzeniu Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności dnia 15 stycznia 1912 r.); Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU W II–4, k. 226–226v (protokół posiedzenia Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności z dnia 15 stycznia 1912 r.).

¹⁰⁶ Piotr Bieńkowski, członek korespondent Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności od 1908 r., członek czynny Wydziału Filologicznego Akademii Umiejętności od 1917 r. W 1910 r. brał udział z ramienia Akademii Umiejętności w wykopaliskach w El-Kubanieh w Egipcie, prowadzonych pod kierunkiem Hermanna Junkera (1877–1962), niemieckiego egiptologa, Stanisław Jan Gąsiorowski, *Piotr Ignacy Łada Bieńkowski (1865–1925)*, [w:] PSB, t. 2, Kraków 1936, s. 73–74.

¹⁰⁷ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 1/1912, b.p. (pismo B. Ulanowskiego z dnia 22 stycznia 1912 r. do Piotra Bieńkowskiego).

¹⁰⁸ Piotr Bieńkowski, *Tadeusz Smoleński, Północne ludy morskie za Ramzesa II i Minefty*, „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie”, 1912, t. 17, nr 2, s. 15–16.

¹⁰⁹ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU W II–4, k. 229–229v (Protokół posiedzenia Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności z dnia 19 lutego 1912 r.).

-Filozoficznego Akademii Umiejętności”¹¹⁰, a trzy lata później ukazała się również w wersji francuskiej jako *Les peuples septentrionaux de la mer sous Ramsès II et Minéptah*¹¹¹. Dysertacja wydana pośmiertnie staraniem brata J. Smoleńskiego „[...] jest jedną z rzadkich w naszej historiografii prac sięgających w zakres Egiptologii”¹¹².

Działalność T. Smoleńskiego, stypendysty Akademii Umiejętności, stanowiła „Piękny zadatek na przyszłe członkostwo Akademii”¹¹³, niestety jego przedwczesny zgon

[...] wywołał szczery i głęboki żal wśród jego kolegów, profesorów i szerokiego grona osób, które zetknąwszy się kiedykolwiek z nim, miały sposobność poznać wybitną jego indywidualność, jego zapał do pracy, jego ukochanie prawdy i piękna, czysty jego lot myśli i prawość charakteru. Ale stratę ponosi przede wszystkim nauka polska, której ś. p. Smoleński poświęcił wszystkie swe siły, [...] której dodał już blasku swymi pracami w Egipcie, stanowiącymi tak piękną zapowiedź na przyszłość¹¹⁴.

ANEKS I

W publikowanych poniżej tekstach zastosowano współczesną ortografię i interpunkcję.

List Tadeusza Smoleńskiego do Bolesława Ulanowskiego¹¹⁵

[s. 1]

Kair, 21 kwietnia 1907

adres: au Caire¹¹⁶, poste restante¹¹⁷

¹¹⁰ Tadeusz Smoleński, *Północne ludy morskie za Ramzesa II i Minefty*, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie” 1912, t. 55, s. 235–269; *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1911 do kwietnia 1912*, „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1911/1912, s. 84.

¹¹¹ Tadeusz Smoleński, *Les peuples septentrionaux de la mer sous Ramsès II et Minéptah*, „Annales du Service des Antiquités de l’Égypte” 1915, vol. 15, p. 49–93.

¹¹² *Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1911 do kwietnia 1912...*, s. 86.

¹¹³ K. Stachowska, *Z egipskiego „Dziennika”...*, s. 78.

¹¹⁴ *Kronika*, „Nowa Reforma” 1909, R. 28, nr 399, s. 1.

¹¹⁵ Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 266/1907, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 21 kwietnia 1907 r. do B. Ulanowskiego).

¹¹⁶ Au Caire (fr.) – w Kairze.

¹¹⁷ Poste restante – sposób wysyłania korespondencji na adres wybranego urzędu pocztowego.

Łaskawy Panie Profesorze,

Kiedy wybierałem się z Kairu na pustynię z początkiem stycznia b.r., pisał mi Profesor Zakrzewski¹¹⁸, abym po paru miesiącach nadesłał Akademii urzędowe sprawozdanie z moich robót, bo – przytaczam dosłownie – „bardzo jej będzie przyjemnie, gdy na publicznym posiedzeniu majowym Prezes o tych wykopaliskach wspomnieć móc będzie”. Pierwsze tygodnie po ukończeniu tegorocznej wyprawy były dla mnie tak pełne zajęć, a przy tym tak byłem zmęczony i słaby, że wciąż odkładałem na później ten obowiązek. Dziś, gdy już ostatni czas na to, posyłam Łaskawemu Panu dołączone urzędowe pismo, które Pan Profesor odpowiednio raczy zużytkować. Oczywiście nie jest to sprawozdanie wyczerpujące, które dopiero za powrotem do kraju będę miał zaszczyt Akademii przedstawić i które – w razie uznania z Pańskiej strony – może być zamieszczone w biuletynie¹¹⁹, jako znak, że na ziemi egipskiej i polski kilof starożytnych pa- [s. 2] -miątek szuka. – Miło mi przy tej sposobności donieść, że udało mi się tu nabyć cztery rękopisy wschodnie (trzy arabskie, a jeden perski), z XVI–XVIII wieków, które pragnę dołączyć do zbiorów Akademii. Pan Emil Galtier¹²⁰, członek tutejszego Instytutu Archeologicznego¹²¹, wysłannik francuskiego rządu i bardzo uczony orientalista, przygotowuje właśnie na moją prośbę naukowe objaśnienie i ocenę tych rękopisów, które również za powrotem Łaskawemu Panu przedłożę. Pan Galtier (nawiasem mówiąc – niezły sławista) bardzo jest zaciekawiony rękopisami koptyjskimi, arabskimi i tureckimi, których sporo po polskich bibliotekach się mieści i radby wybrać się do Krakowa, co w razie poparcia ze strony rządu francuskiego dojdzie może do skutku.

Pozostaję z głębokim poważaniem i szczerą wdzięcznością
Tadeusz Smoleński

---

¹¹⁸ Wincenty Zakrzewski (1844–1918), historyk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek korespondent Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1881 r., członek czynny Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1884 r., dyrektor Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności 1917–1918.

¹¹⁹ Mowa tu o Międzynarodowym Biuletynie Akademii Umiejętności w Krakowie „Bulletin International de l’Académie des Sciences de Cracovie”.

¹²⁰ Emile Joseph Galtier (1864–1908), francuski orientalista, członek Francuskiego Instytutu Archeologii Orientalnej w Kairze.

¹²¹ Francuski Instytut Archeologii Orientalnej w Kairze – francuski instytut badań w dziedzinie archeologii, założony w 1880 r. jako pierwsza francuska instytucja naukowa w Egipcie.

ANEKS II

Sprawozdanie Tadeusza Smoleńskiego z prac wykopaliskowych w Egipcie¹²²

[s. 1]

Do Jaśnie Wielmożnego Pana
Profesora Dr Bolesława Ulanowskiego¹²³
Sekretarza Generalnego Akademii Umiejętności w Krakowie

Jaśnie Wielmożny Panie,

Otrzymałszy przed kilkoma miesiącami subwencję Akademii Umiejętności, która mi umożliwiła podróż do Egiptu i życie w Kairze, uważam za moją powinność zdanie sprawy z prac, którym oddawałem się w ciągu ubiegłej zimy.

Już w pierwszym roku pobytu mojego nad Nilem zajmowały mnie gorąco wykopaliska prowadzone przez cudzoziemców dla zgłębienia faraonńskiej przeszłości. Znaczenie tego ruchu archeologicznego starałem się w głównych rysach przedstawić na posiedzeniu Wydziału historyczno-filozoficznego¹²⁴ dnia 18 czerwca z.r. „Austro-Węgry”¹²⁵, powiedziałem wówczas, nie zdobyły się dotychczas ani na jedną kampanię i nie łączą się zupełnie z tym potężnym ruchem wykopaliskowym, który obejmuje wszystkie najkulturalniejsze warstwy świata. A jednak uczony, który dostałby niewielkie choćby materialne poparcie od rządu, mógłby śmiało liczyć również na pomoc zamożnej kolonii austriackiej w Egipcie” (O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych¹²⁶, str. 9). W czerwcu z.r. nie przypuszczałem, że ziszczenie moich pragnień tak szybko nastąpi. Dzięki poparciu św. p. Hrabiego Antoniego Stadnickiego¹²⁷, sekretarza austro-węgierskiej agencji dyplomatycznej w Kairze, jako też czcigodnego mistrza mojego, Profesora Gastona Maspero¹²⁸, dyrektora egipskiego Mu-

¹²² Archiwum Nauki PAN i PAU, sygn. PAU KSG 266/190, b.p. (pismo T. Smoleńskiego z dnia 23 kwietnia 1907 r. do B. Ulanowskiego ze sprawozdaniem z prac wykopaliskowych w Egipcie).

¹²³ Bolesław Ulanowski (1860–1919), historyk prawa, profesor i dziekan Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek korespondent Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1888 r., członek czynny Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności od 1893 r., sekretarz Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w latach 1898–1919, sekretarz generalny Akademii Umiejętności 1903–1919.

¹²⁴ Wydział II Historyczno-Filozoficzny – jeden z trzech Wydziałów Akademii Umiejętności (Wydział I Filologiczny, Wydział III Matematyczno-Przyrodniczy) ukonstytuowanych według statutu z dnia 16 lutego 1872 r.

¹²⁵ Austro-Węgry (Monarchia Austro-Węgierska) – wielonarodowa monarchia konstytucyjna istniejąca od 1867 r. do zakończenia I wojny światowej w 1918 r.

¹²⁶ Th. Smoleński, *O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych...* („Bulletin International...”), p. 65–84.

¹²⁷ Antoni Bronisław Stadnicki h. Szreniawa bez Krzyża (1874–1906), ziemianin, dyplomata w służbie austro-węgierskiej.

¹²⁸ Gaston Camille Charles Maspero (1846–1916), francuski egiptolog i archeolog. W 1881 r. objął stanowisko dyrektora Departamentu Starożytności Egiptu i Muzeum Egipskiego w Kairze. Jego uczniem był Tadeusz Smoleński.

zeum¹²⁹ i Wydziału Starożytności¹³⁰, zaszczycony zostałem w grudniu z.r. powierzeniem mi naukowego kierunku nad wykopaliskami, które przedsięwziął bogaty kupiec kairski, Węgier Filip Back¹³¹, na rzecz Muzeum Narodowego w Budapeszcie¹³².

Według narady z p. Backiem i za wskazówkami Profesora Maspero wniosłem do rządu egipskiego podanie o upoważnienie mnie do kopań w dwu miejscowościach Górnego Egiptu¹³³, Szarunie¹³⁴ i Gufcie¹³⁵. Pozwolenie niezwłocznie otrzymałem i z początkiem stycznia b.r. wyruszyłem na kraj pustyni arabskiej¹³⁶, w okolice miasteczka Magaga¹³⁷, między Beni-Suef¹³⁸ a Minie¹³⁹. Szarunie poświęciłem dwa miesiące robót, a owoce tej pierwszej części mojej tegorocznej wyprawy mają znaczenie raczej dla nauki niż dla budapeszteńskiego muzeum. Zbadałem [s. 2] naprzód obszerny grobowiec skalny księcia Pepi-Anch-Chuy¹⁴⁰ z VI dynastii i jego małżonki, kapłanki Merut. Grobowiec ten, z płaskorzeźbami swymi, napisami i malowidłami, jest pięknym okazem sztuki Starego Państwa¹⁴¹; niestety, znajduje się dzisiaj w bardzo złym stanie. Skopiowane przeze mnie napisy hieroglificzne, podające szereg tytułów księcia i jego żony, jako też opis scen wyrytych na ścianach, oddane już zostały do wydawanych przez Profesora Maspero „Annales du Service des Antiquités”¹⁴², gdzie niebawem wyjdą pt. „Le tombeau d’un prince de la VIe dynastie à Charouna”¹⁴³. Kopania w nekropolii Szaruńskiej nie przyniosły zadawalających owoców: odkrycie kilkudziesięciu studzien grobowych z podziemnymi korytarzami i dokładne ich przeszukanie

¹²⁹ Muzeum Egipskie w Kairze – muzeum sztuki egipskiej, założone w 1857 r. przez francuskiego archeologa Auguste’a Ferdinanda François’a Mariette’a (1821–1881).

¹³⁰ Departament Starożytności, obecnie Ministerstwo Starożytności – instytucja odpowiedzialna za konserwację i ochronę starożytnych zabytków w Egipcie. Założona w 1858 r. jako Egipska Służba Starożytności, prowadziła własne wykopaliska i sprawowała nadzór nad pracami wykopaliskowymi zagranicznych misji archeologicznych.

¹³¹ Philippe (Fülöp) Orosdi-Back de Surany (1862–1958), kupiec, pochodzący z austro-węgierskiej rodziny żydowskiej, współwłaściciel firmy handlowej Orosdi-Back. W 1905 r. sfinansował wykopaliska dwóch stanowisk w Egipcie przez węgierski zespół archeologiczny. Sukces wykopalisk zaowocował nobilitacją Backa w 1909 r. przez cesarza Austro-Węgier na barona.

¹³² Węgierskie Muzeum Narodowe – muzeum na Węgrzech, powstałe w latach 1837–1847 z inicjatywy hrabiego Ferenc’a Széchényiego (1754–1820).

¹³³ Górny Egipt – kraina starożytnego Egiptu, rozciągająca się w południowej części doliny Nilu.

¹³⁴ Szaruna – wioska w Środkowym Egipcie w pobliżu El-Shaikh Fadl.

¹³⁵ Gouft (Kuft, Kift) – starożytne miasto Koptos w środkowym biegu Nilu.

¹³⁶ Pustynia Arabska – pustynia w północno-wschodniej części Sahary między Nilem a Morzem Czerwonym.

¹³⁷ Maghagha – miasto w Egipcie, w muhafazie Al-Minja.

¹³⁸ Beni Suef – miasto w środkowym Egipcie nad Nilem.

¹³⁹ Al-Minja – miasto w środkowym Egipcie na zachodnim brzegu Nilu.

¹⁴⁰ Pepi-Anch-Chua, Pepi II – władca starożytnego Egiptu z okresu Starego Państwa, z VI dynastii, syn faraona Pepiego I.

¹⁴¹ Stare Państwo – okres w dziejach starożytnego Egiptu obejmujący lata ok. 2675–2170 p.n.e., przypadający na rządy III–VI dynastii.

¹⁴² „Les Annales du Service des Antiquités de l’Égypte” – Roczniki Służby Starożytności Egiptu publikowane przez Conseil suprême des Antiquités égyptiennes od 1900 r.

¹⁴³ Thadée Smoleński, *Le tombeau d’un prince de la VIe dynastie à Charouna*, „Annales du Service des Antiquités de l’Égypte” 1907, vol. 8, p. 149–153.

dało zaledwie kilka stolików ofiarnych, nieco masek żałobnych i figurek Ozyrysa¹⁴⁴, jak również wiele naczyń glinianych. Okazało się, że rabusie wieków ubiegłych doszczętnie złupili cmentarzysko. Natomiast u stóp jego, we wzniesieniu zwanym Kom el-Ahmar¹⁴⁵, udało mi się zdobyć osiemnaście głazów z rzeźbami i napisami, pochodzących ze świątyni ptolemejskiej, która ongi na tym miejscu się znajdowała. Kartusze¹⁴⁶ królewskie wyryte na głazach przekazały nam imię władcy, za którego rządów świątynię zbudowano: jest to Ptolemeusz I Soter¹⁴⁷, generał Aleksandra Wielkiego, założyciel dynastii. O odkryciu tym pojawi się również w „Annales” artykuł pt. „Les vestiges d’un temple ptolémaïque à Kom el-Ahmar”¹⁴⁸. W tymże komie¹⁴⁹ zebrałem nieliczne fragmenty rzeźby koptyjskiej, resztki dawnego kościoła, dziś zburzonego. Inny kom okoliczny przyniósł mi trochę skrawków pergaminowych z tekstami koptyjskimi. Wreszcie należy wspomnieć o drobnym przyczynku, którego dostarczyło wieko trumienne i skarabeusz¹⁵⁰: poznaniu staroegipskiej nazwy dzisiejszej Szaruny.

Kiedy z końcem lutego miałem zamiar przeniesienia swej działalności do Guftu, doszły mnie słuchy o przypadkowym odkryciu przez beduinów paru grobowców po lewym brzegu Nilu, na kraju pustyni libijskiej¹⁵¹, cztery godziny drogi osłami do miasteczka Fasz¹⁵², nieco na północ od Magagi. Wystarawszy się szybko o nowe upoważnienie, podążyłem do El-Gamhud¹⁵³, na nieznanie dotychczas archeologom cmentarzysko, gdzie niebawem dostałem mi się w udziale bogaty plon muzealny. Wydobyto z ziemi koło sześćdziesięciu sarkofagów późnej epoki, przeważnie bardzo dobrze zachowanych, z pięknymi malowidłami, napisami i nietkniętymi mumiami; kilka trumien posiada maski złożone. Teksty i sceny religijne pomieszczone na tych sarkofagach posiadają wartość dla dziejów wierzeń egipskich.

¹⁴⁴ Ozyrys – jedno z głównych bóstw starożytnych Egipcjan opiekujące się zmarłymi.

¹⁴⁵ Kom el-Ahmar (arab.) – miasto w starożytnym Egipcie. Arabska nazwa oznacza Czerwone Wzgórze.

¹⁴⁶ Kartusz – w starożytnym Egipcie owalna ramka, w którą wpisywano dwa z imion królewskich: nomen (imię własne) i prenomen (imię tronowe).

¹⁴⁷ Ptolemeusz I Soter (367 p.n.e. – 283 p.n.e.), wódz Aleksandra Wielkiego, założyciel dynastii Ptolemeuszów, władca Egiptu w latach 323–283 p.n.e.

¹⁴⁸ Thadée Smoleński, *Les vestiges d’un temple ptolémaïque à Kom el-Ahmar, près de Charouna*, „Annales du Service des Antiquités de l’Égypte” 1908, vol. 9, p. 3–6.

¹⁴⁹ Tell (arab.) – wzgórze kryjące pozostałości osadnictwa. Odpowiednikiem pochodzącym z języka koptyjskiego jest kom.

¹⁵⁰ Skarabeusz, Żuk poświętnik – duży chrząszcz żywiący się nawozem, w którym samica składa jaja, czczony przez starożytnych Egipcjan jako bóg wschodzącego słońca, zob. Joachim Śliwa, *Amon-Re kocha tego, kto go umiłował. Skarabeusz egipski odkryty w Szarunie w roku 1907*, „Meander” 2007, 62, s. 82–85.

¹⁵¹ Pustynia Libijska – północno-wschodnia część Sahary, rozciągająca się od wschodniej Libii, przez południowo-zachodni Egipt, do północno-zachodniego Sudanu.

¹⁵² El-Fasz – miejscowość na lewym brzegu Nilu między Maghaghą a Beni Suef.

¹⁵³ El-Gamhud – miejscowość na skaju Pustyni Libijskiej na lewym brzegu Nilu w pobliżu Szaruny.

Zebrałem sporo fragmentów papirusowych z tekstami hieratycznymi¹⁵⁴, demotycznymi¹⁵⁵ i greckimi, co świadczy, że mamy tu do czynienia z bogatym polem dokumentów w rodzaju tych, które PP. Grenfell¹⁵⁶ i Hunt¹⁵⁷, pracownicy angielskiego towarzystwa „Egypt Exploration Fund”¹⁵⁸, zamieścili w swych cennych wydawnictwach. Z innych przedmiotów znalezionych w El-Gamhud wspomnę stele demotyczne i głąz z częścią greckiego napisu ku czci cesarza Trajana¹⁵⁹. Pogorszenie się zdrowia mojego przez trzymiesięczną pracę na pustyni, w braku najpierwotniejszych wygod, wśród wichrów lub skwarów, zmusiło mnie do zaprzestania z początkiem kwietnia wykopalisk. Ale nekropolia gamhudzka nie została opuszczona: na razie zastąpił mnie w kierownictwie bej Ahmed Kamal¹⁶⁰, konserwator muzealny, który jeszcze przez parę tygodni zostanie na pustyni. Osiemdziesiąt skrzyń ze starożytnościami nadeszło już do Kairu. W jesieni prawdopodobnie nastąpi druga kampania gamhudzka.

Oto w głównych rysach przebieg tegorocznej wyprawy. Przyniosła ona przyczynki do naszej wiedzy o starożytnym Egipcie; dała sporo zdobyczy Muzeum Narodowemu w Budapeszcie. Ale główne jej znaczenie polega na tym, że po raz pierwszy wzięła udział w tym [s. 3] ruchu wykopaliskowym Monarchia Austro-Węgierska, że po raz pierwszy również do archeologów badających źródła historyczne ukryte w ziemi nadnilowej przyłączył się Polak, któremu Akademia Umiejętności umożliwiła pobyt w Egipcie. Z końcem maja powrócę do kraju i przedłożę Jaśnie Wielmożnemu Panu dokładniejsze sprawozdanie, które w razie uznania ze strony Wydziału będzie mogło być pomieszczone w „Sprawozdaniach”¹⁶¹ i międzynarodowym biuletynie¹⁶², a nad którym obecnie pracuję.

Łączę wyrazy głębokiego poważania
Tadeusz Smoleński

Kair, 23 kwietnia 1907

---

¹⁵⁴ Hieratyka, pismo hieratyczne – staroegipskie pismo „kapłańskie”, uproszczona forma pisma hieroglificznego.

¹⁵⁵ Demotyka, pismo demotyczne – staroegipskie pismo „ludowe”, uproszczona forma pisma hieratycznego.

¹⁵⁶ Bernard Pyne Grenfell (1869–1926), angielski uczony, egiptolog i papirolog. Wraz z Arthurem Surridge Huntem wziął udział w wykopaliskach archeologicznych w Oksyrynchos i odkrył wiele starożytnych rękopisów znanych jako Papirusy z Oksyrynchos.

¹⁵⁷ Arthur Surridge Hunt (1871–1934), angielski papirolog. Współpracował z Campbellem Cowan Edgarem (1870–1938), szkockim egiptologiem i papirologiem nad przekładem papirusów Zenona, urzędnika w Egipcie za czasów Ptolemeuszów 250–230 p.n.e.

¹⁵⁸ Egypt Exploration Fund – brytyjskie towarzystwo założone w 1882 r. przez Amelię Edwards (1831–1892) i Reginalda Stuarta Poole’a (1832–1895) w celu prowadzenia badań i prac wykopaliskowych na terenach Egiptu i Sudanu.

¹⁵⁹ Marek Ulpiusz Trajan (53–117), cesarz rzymski w latach 98–117.

¹⁶⁰ Ahmed Bej Kamal (1849–1923), pierwszy egiptolog pochodzenia tureckiego, kurator w Muzeum Egipskim w Kairze. Brał udział w wykopaliskach w El-Gamhud.

¹⁶¹ T. Smoleński, *Austro-Węgierskie wykopaliska...* („Sprawozdania z Czynności...”), s. 19–20.

¹⁶² Idem, *Austro-węgierskie wykopaliska...* („Bulletin International...”), p. 104–106.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

- Archiwum Nauki Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności
Spuścizna Jerzego Pileckiego (1908–1962), sygn. K III–16, j.a. 17, 18, 19.
sygn. PAU KSG 29/1889; 633/1905; 677/1905; 95/1906; 281/1906; 537/1906; 266/1907;
328/1907; 536/1907; 625/1907; 629/1907; 41/1908; 101/1908; 106/1908; 357/1908;
438/1908; 165/1909; 1/1912.
sygn. PAU I–9; PAU I–19; PAU W II–3; PAU W II–4.
- Biblioteka Jagiellońska
sygn. Rkps 7417.
- Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
sygn. Rkps 1610–1613, Rkps 2402, t. 2–3.

Źródła drukowane

- Bieńkowski Piotr: *Tadeusz Smoleński, Północne ludy morskie za Ramzesa II i Minefty*. „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” 1912, t. 17, nr 2, s. 15–16.
- Czermak Wiktor: *Pamiętnik Zjazdu Historyczno-Literackiego imienia Mikołaja Reja, dnia 1–4 lipca 1906 r.* Kraków: Akademia Umiejętności, 1910.
- Fundacje i dary. „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie” 1889, s. 13–22.
[Kochanowski Jan Karol]: *Tadeusz Smoleński*. „Przegląd Historyczny” 1909, t. 9, z. 2, s. 256–259.
- Smoleński Tadeusz: *Austro-Węgierskie wykopaliska w Górnym Egipcie 1907 roku*. „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” 1907, t. 12, nr 6, s. 19–20.
- Smoleński Tadeusz, *Les peuples septentrionaux de la mer sous Ramsès II et Minéptah*, „Annales du Service des Antiquités de l'Égypte” 1915, vol. 15, p. 49–93.
- Smoleński Tadeusz: *O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych*. „Sprawozdania z Czynności i Posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie” 1906, nr 6, t. 11, s. 9–20.
- Smoleński Tadeusz: *Północne ludy morskie za Ramzesa II i Minefty*. „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności w Krakowie” 1912, t. 55, s. 235–269.
- Smoleński Tadeusz: *Wykopaliska egipskie 1901–1906*. „Kwartalnik Historyczny” 1907, R. 21, s. 379–410.
- Smoleński Thadée: *Austro-węgierskie wykopaliska w Górnym Egipcie 1907 roku (Recherches exécutées dans la Haute Egypte par la mission austro-hongroise en 1907)*. „Bulletin International de l'Académie des Sciences de Cracovie” 1907, no. 6–7 Juin–Juillet, p. 104–106.
- Smoleński Thadée: *Le tombeau d'un prince de la VIe dynastie à Charouna*. „Annales du Service des Antiquités de l'Égypte” 1907, vol. 8, p. 149–153.
- Smoleński Thadée: *Les vestiges d'un temple ptolémaïque à Kom el-Ahmar, près de Charouna*. „Annales du Service des Antiquités de l'Égypte” 1908, vol. 9, p. 3–6.

Smoleński Thadée: *O dzisiejszym stanie badań egiptologicznych (État actuel des recherches égyptologiques)*. „Bulletin International de l'Académie des Sciences de Cracovie” 1906, no. 6–7 Juin–Juillet, p. 65–84.

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1903 do kwietnia 1904. „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1903/1904, s. 66–120.

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1906 do kwietnia 1907. „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1906/1907, s. 63–125.

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1907 do kwietnia 1908. „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1907/1908, s. 64–122.

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1911 do kwietnia 1912. „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1911/1912, s. 70–134.

Sprawozdanie Sekretarza Generalnego z czynności Akademii od kwietnia 1916 do kwietnia 1917. „Rocznik Akademii Umiejętności w Krakowie” 1916/1917, s. 9–54.

Zapisy i dary. „Rocznik Zarządu Akademii Umiejętności w Krakowie” 1884, s. 10–19.

Opracowania

Antoni Bronisław Stadnicki (1874–1906). W: PSB, t. 41/1, z. 168. Kraków: Towarzystwo Naukowe Societas Vistulana, 2002, s. 378–378.

Babraj Krzysztof, Szymańska Hanna: *Bogowie starożytnego Egiptu. The gods of ancient Egypt*. Kraków: Muzeum Archeologiczne, 2000.

Barycz Henryk: *Jan Nepomucen Karol Potkański (1861–1907)*. W: PSB, t. 27/1, z. 112. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1982, s. 724–730.

Bielenin Franciszek: *Franciszek Golba (1862–1944)*. W: PSB, t. 8. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1959–1960, s. 245.

Chodubski Andrzej: *O rodzinie Smoleńskich z Grabienic Małych*. „Notatki Płockie. Kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 1994, t. 39, z. 3, s. 27–32.

Czarniecki Stanisław: *Władysław Szajnocha (1857–1928)*. W: PSB, t. 46/1, z. 188. Warszawa: Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, 2009, s. 511–513.

Czeżowski Tadeusz: *Wincenty Lutosławski (1863–1954)*. W: PSB, t. 18. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1973, s. 153–156.

Czubek Jan: *Katalog rękopisów Akademii Umiejętności w Krakowie. Dodatek I*. Kraków: Akademia Umiejętności, 1912.

Dużyk Józef: *Z dziejów nagrody im. Probusa Barczewskiego*. „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 1972, R. 18, s. 149–197.

Dziurzyńska Ewa: *Fundacja im. śp. Marii z Szetkiewiczów Sienkiewiczowej w Akademii Umiejętności*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1997, R. 42, s. 135–148.

Gąsiorowski Stanisław Jan: *Piotr Ignacy Łada Bienkowski (1865–1925)*. W: PSB, t. 2. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1936, s. 73–74.

Godlewski Emil: *Adam Bochenek (1875–1913)*. W: PSB, t. 2. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1936, s. 168–169.

Grodziska Karolina: *Tadeusz Samuel Smoleński (1884–1909)*. W: PSB, t. 39. Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk; Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, 1999–2000, s. 274–276.

- Hulewicz Jan, *Wiktor Oslawski (1814–1893)*. W: PSB, t. 24/1, z. 100. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1979, s. 367–369.
- Inwentarz rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej nr 7001–8000*. Cz. I: nr 7001–7500. Oprac. Anna Jałbrzykowska. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, 1966.
- Katalog rękopisów orientalnych ze zbiorów polskich. Katalog rękopisów arabskich*, t. 5, cz. 1. Oprac. Wojciech Dembski, red. Ananiasz Zajączkowski. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1964.
- Katalog rękopisów orientalnych ze zbiorów polskich. Katalog rękopisów tureckich i perskich*, t. 5, cz. 2. Oprac. Tadeusz Majda, red. Ananiasz Zajączkowski. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1967.
- Krajewska Maria: *Józef Rydel i jego korespondencja z Erazmem Majewskim*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 2018, R. 63, s. 217–253.
- Majewska Aleksandra: „*Wątek egiptologiczny*” w *życiorysie Mieczysława Geniusza*. „Światowit” 1999, t. 42, s. 77–83.
- Markiewicz Henryk: *Henryk Adam Aleksander Pius Sienkiewicz (1846–1916)*. W: PSB, t. 37/1, z. 152. Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk; Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, 1996, s. 203–216.
- Michalski Jerzy: *Władysław Smoleński (1851–1926)*. W: PSB, t. 39. Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk; Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, 1999–2000, s. 276–285.
- Mieczysław Geniusz (1853–1920)*. W: PSB, t. 7. Kraków 1948–1958, s. 385–386.
- Mikucki Sylwiusz: *Probus Piotr Włodzimierz Barczewski (1833–1884)*. W: PSB, t. 1. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1935, s. 301.
- Pilecki Jerzy: *Tadeusz Samuel Smoleński – pionier egiptologii polskiej (1884–1909)*. „Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie” 1961, styczeń–czerwiec, s. 67–70.
- Piotrowska Małgorzata: *Wspomnienia rodzinne*. W: *Jerzy Smoleński (1881–1940). Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 19 listopada 2010 r.* Red. Antoni Jackowski. W Służbie Nauki... nr 25. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2015, s. 121–128.
- Poczet członków Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Umiejętności w latach 1872–2000*. Red. Rita Majkowska. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 2006.
- Smoleński Jerzy: *Jan Babirecki (1855–1902)*. W: PSB, t. 1. Kraków: Polska Akademia Umiejętności, 1935, s. 196.
- Sondel Janusz: *Fryderyk Zoll starszy (1834–1917)*. W: *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*. Red. Jerzy Stelmach, Waclaw Uruszczak. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000, s. 153–161.
- Sroka Stanisław Tadeusz: *Jerzy Józef Gedeon Smoleński (1881–1940)*. W: PSB, t. 39. Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk; Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, 1999–2000, s. 264–267.
- Stachowska Krystyna: *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z roku 1905. Pierwszy rok pobytu w Egipcie*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1992, R. 37, s. 117–179.
- Stachowska Krystyna: *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza. Rok 1906*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1993, R. 38, s. 105–185.

- Stachowska Krystyna: *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z lat 1907–1908*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1994, R. 39, s. 55–100.
- Stachowska Krystyna: *Listy Tadeusza Smoleńskiego do Mieczysława Geniusza z lat 1908–1909*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1995, R. 40, s. 133–165.
- Stachowska Krystyna: *Studia uniwersyteckie Tadeusza Smoleńskiego w świetle jego listów do Władysława Smoleńskiego*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1984, R. 29, s. 33–119.
- Stachowska Krystyna: *Wkład Akademii Umiejętności w początki polskich badań wykopaliskowych w Egipcie w latach 1906–1914*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1972, R. 18, s. 93–148.
- Stachowska Krystyna: *Z egipskiego „Dziennika” Tadeusza Smoleńskiego. (Dwie kampanie wykopaliskowe)*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1988, R. 33, s. 59–147.
- Stachowska Krystyna: *Z listów Wincentego Zakrzewskiego do Tadeusza Smoleńskiego z lat 1905–1908*. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1989, R. 34, s. 125–142.
- Szczur Stanisław: *Wincenty Zakrzewski (1844–1918)*. W: *Złota Księga Wydziału Historycznego*. Red. Julian Dybiec. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2002, s. 79–85.
- Szymańska Hanna: *Tadeusz Smoleński. Excavations at el-Gamhud*. W: *Mummy. Results of interdisciplinary examination of the egyptian mummy of Aset-iri-khet-es from the Archaeological Museum in Cracow*. Cracow: Polish Academy of Arts and Sciences, 2001, s. 25–31.
- Śliwa Joachim: *Amon-Re kocha tego, kto go uмиłował. Skarabeusz egipski odkryty w Szarunie w roku 1907*. „Meander” 2007, 62, s. 82–85.
- Śliwa Joachim: *Tadeusz Smoleński (1884–1909). W stulecie krakowskich wykopalisk w Egipcie*. „Alma Mater” 2008, nr 98, s. 196–200.
- Śliwa Joachim: *Tadeusz Smoleński w Egipcie 1907–1908, czyli „Sobieszczak” wśród sarkofagów*. W: *Varia Sobieszciana. Księga pamiątkowa II Liceum (dawniej III Gimnazjum) im. Króla Jana III Sobieskiego w Krakowie 1883–2008*. Red. Barbara Mazan, Tomasz Podgórski. Kraków: Oficyna Wydawnicza Anabasis, 2008, s. 84–91.
- Tadeusz Smoleński (1884–1909). Pisma naukowe i publicystyczne*. Oprac. Joachim Śliwa, Leszek Zinkow. Kraków: Księgarnia Akademicka; Polska Akademia Umiejętności, 2010.
- Uruszczak Waław: *Bolesław Ulanowski (1860–1919)*. W: *Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji*. Red. Jerzy Stelmach, Waław Uruszczak. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2000, s. 195–201.
- Z korespondencji Bolesława Ulanowskiego. (Wyjazdy zagraniczne i prace uczonych polskich poza krajem na początku XX w.)*. Oprac. Zofia Dydówna, Alojzy Preissner. „Rocznik Biblioteki PAN w Krakowie” 1967, R. 13, s. 265–307.
- Zdrada Jerzy: *Tadeusz Koziębrodzki (1860–1916)*. W: *PSB*, t. 14. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1968–1969, s. 616.
- Zwolski Stanisław: *Stanisław Smoleński (1853–1889)*. W: *PSB*, t. 39. Warszawa: Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk; Fundacja na Rzecz Nauki Polskiej, 1999–2000, s. 272–273.

AUTOR: Bernadeta Wilk – dr; historyk, archiwista, kustosz, Archiwum Nauki PAN i PAU; zainteresowania badawcze: historia XIX w., archiwistyka, historia nauki, edytorstwo źródeł, biografistyka, dzieje Krakowa, fotografia, zarządzanie dziedzictwem kulturowym; e-mail: bewilk@interia.pl.

AUTHOR: Bernadeta Wilk – Dr; historian, archivist, curator, Archive of Science of the Polish Academy of Sciences and the Polish Academy of Arts and Sciences; research interests: history of the 19th century, archival science, history of science, source editing, biographies, history of Kraków, photography, management of cultural heritage; e-mail: bewilk@interia.pl.